

Порушення правил дорожнього руху в стані алкогольного сп'яніння: кримінологічний аспект

Марія Коваль¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.01.2026	Право	340.3

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19483674>

Анотація. У статті здійснено кримінологічний аналіз порушень правил дорожнього руху, вчинених водіями у стані алкогольного сп'яніння, як одного з найбільш суспільно небезпечних видів протиправної поведінки у сфері безпеки дорожнього руху. Обґрунтовано, що алкогольне сп'яніння істотно впливає на психофізіологічний стан водія, знижуючи здатність до адекватного сприйняття дорожньої обстановки, концентрації уваги, швидкості реакції та критичної оцінки власних дій, що значно підвищує ризик виникнення дорожньо-транспортних пригод з тяжкими наслідками.

Розкрито кримінологічну характеристику таких правопорушень, визначено їх основні детермінанти, серед яких провідне місце посідають толерантне ставлення суспільства до вживання алкоголю, недооцінка небезпеки керування транспортним засобом у стані сп'яніння, а також особистісні риси правопорушників, пов'язані з підвищеною схильністю до ризику та зниженим рівнем правової відповідальності. Проаналізовано типові риси особи водія, який порушує правила дорожнього руху у стані алкогольного сп'яніння, та особливості мотивації такої поведінки.

Окрему увагу приділено кримінологічним наслідкам зазначених правопорушень, що проявляються у заподіянні шкоди життю та здоров'ю учасників дорожнього руху, зростанні соціальних і економічних втрат, а також формуванні відчуття небезпеки у суспільстві. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу до кримінологічного запобігання порушенням правил дорожнього руху у стані алкогольного сп'яніння, який поєднує правові, організаційно-технічні, соціально-психологічні та виховно-профілактичні заходи. Зроблено висновок, що ефективна протидія таким правопорушенням можлива лише за умови системного впливу як на поведінку водіїв, так і на соціальне середовище, яке формує ставлення до вживання алкоголю та безпеки дорожнього руху.

Ключові слова: дорожньо-транспортна пригода, алкогольне сп'яніння, порушення правил дорожнього руху, кримінологічна характеристика, запобігання злочинності.

¹ Національний університет «Львівська політехніка», Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти, доцент кафедри міжнародного та кримінального права кандидат юридичних наук, доцент

Violation of traffic rules while under the influence of alcohol: criminological aspect

The article provides a criminological analysis of traffic violations committed by drivers under the influence of alcohol as one of the most socially dangerous types of unlawful behavior in the field of road safety. It is substantiated that alcohol intoxication significantly affects the psychophysiological state of the driver, reducing the ability to adequately perceive the traffic situation, concentration, reaction speed, and critical assessment of one's own actions, which significantly increases the risk of traffic accidents with serious consequences.

The criminological characteristics of such offenses are revealed, their main determinants are identified, among which the leading place is occupied by society's tolerant attitude towards alcohol consumption, underestimation of the dangers of driving while intoxicated, as well as the personal characteristics of offenders associated with an increased propensity for risk and a reduced level of legal responsibility. The typical characteristics of drivers who violate traffic rules while intoxicated and the peculiarities of the motivation for such behavior are analyzed.

Particular attention is paid to the criminological consequences of these offenses, which manifest themselves in harm to the life and health of road users, increased social and economic losses, and the formation of a sense of danger in society. The need for a comprehensive approach to the criminological prevention of traffic violations while intoxicated, combining legal, organizational, technical, socio-psychological, and educational and preventive measures, is justified. It is concluded that effective counteraction to such offenses is possible only under the condition of systematic influence on both the behavior of drivers and the social environment that shapes attitudes toward alcohol consumption and road safety.

Keywords: traffic accident, drunk driving, traffic violations, criminological characteristics, crime prevention.

Вступ

Проблематика дослідження. Порушення правил дорожнього руху, вчинені у стані алкогольного сп'яніння, залишаються однією з найнебезпечніших форм протиправної поведінки у сфері безпеки дорожнього руху. Алкогольне сп'яніння суттєво впливає на психофізіологічні характеристики водія, знижуючи рівень уваги, здатність до адекватного сприйняття дорожньої ситуації та своєчасного реагування на небезпеку. Це обумовлює високий рівень дорожньо-транспортних пригод з тяжкими та смертельними наслідками, у структурі яких значну частку становлять правопорушення, пов'язані з керуванням транспортними засобами у стані сп'яніння.

Попри наявність кримінально-правових та адміністративно-правових заборон, зазначена категорія правопорушень зберігає стійку тенденцію до відтворення, що свідчить про недостатню ефективність наявних запобіжних механізмів. Проблема ускладнюється латентністю таких діянь, толерантним ставленням частини суспільства до вживання алкоголю, а також домінуванням карального підходу над превентивним. У зв'язку з цим актуалізується потреба комплексного кримінологічного аналізу порушень правил дорожнього руху у стані алкогольного сп'яніння з метою визначення детермінант, особливостей особи правопорушника та ефективних напрямів запобігання.

Метою статті є здійснення комплексного кримінологічного аналізу порушень правил дорожнього руху, вчинених у стані алкогольного сп'яніння, з метою виявлення їх основних детермінант, кримінологічних характеристик та обґрунтування ефективних напрямів запобігання таким правопорушенням. Досягнення поставленої мети передбачає аналіз впливу алкогольного сп'яніння на поведінку водіїв, дослідження типових рис особи правопорушника, а також визначення ролі правових, соціальних і виховно-профілактичних заходів у системі кримінологічного запобігання порушенням правил дорожнього руху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми безпеки дорожнього руху, зокрема порушення правил дорожнього руху, неодноразово ставали предметом наукових досліджень у працях вітчизняних та зарубіжних учених. Значна частина досліджень присвячена технічним, організаційним і правовим аспектам зниження аварійності, а також аналізу людського фактора як ключової причини дорожньо-транспортних пригод.

Зокрема, у працях Є. Форнальчика та його співавторів обґрунтовано зв'язок між рівнем моторизації, поведінкою водіїв і зростанням аварійності у міському середовищі, що дозволяє розглядати порушення правил дорожнього руху як результат поєднання інтенсивності руху та суб'єктивних чинників. Дослідження Л. Климанської, Г. Герасим та В. Савки розкривають соціальні та культурні детермінанти споживання алкоголю в Україні, що має безпосередній вплив на формування толерантного ставлення до керування транспортними засобами у стані сп'яніння. Кримінологічні аспекти алкоголь-зумовленої протиправної поведінки аналізуються також у працях М. Коваль, де алкоголь розглядається як каталізатор ризикових і насильницьких форм поведінки.

Водночас, незважаючи на наявність наукових напрацювань, питання порушень правил дорожнього руху у стані алкогольного сп'яніння переважно розглядаються фрагментарно — у межах загальних досліджень аварійності або алкогольної залежності. Це зумовлює потребу подальшого розвитку саме кримінологічного підходу до вивчення зазначеної проблематики та формування комплексної системи запобігання таким правопорушенням.

Результати

Порушення правил дорожнього руху (далі — ПДР), вчинені у стані алкогольного сп'яніння, становлять одну з найбільш небезпечних форм девіантної та протиправної поведінки у сфері безпеки дорожнього руху. Алкоголь істотно впливає на психофізіологічний стан водія, знижуючи здатність до концентрації уваги, адекватної оцінки дорожньої обстановки та своєчасного реагування на небезпеку. У кримінологічному вимірі такі правопорушення характеризуються підвищеним рівнем суспільної небезпечності, оскільки створюють реальну загрозу життю та здоров'ю учасників дорожнього руху.

Актуальність теми зумовлена стабільною присутністю алкогольного чинника серед причин дорожньо-транспортних пригод (ДТП) з тяжкими наслідками, а також необхідністю удосконалення системи кримінологічного запобігання цим правопорушенням.

З позицій кримінології порушення ПДР у стані алкогольного сп'яніння є результатом взаємодії особистісних, соціальних і ситуаційних факторів. Алкоголь виступає каталізатором ризикової поведінки, знижує самоконтроль і підвищує схильність до порушення встановлених норм.

Дослідження у сфері транспортної безпеки свідчать, що ДТП за участю нетверезих водіїв частіше мають тяжкі або смертельні наслідки, особливо у міському середовищі з високою інтенсивністю руху та за участю пішоходів. Аналіз моторизації та її впливу на населення великих міст показує, що зростання транспортних потоків у поєднанні з людським фактором істотно підвищує ризики аварійності, зокрема за умов порушення ПДР водіями у стані сп'яніння [1].

Типовими кримінологічними ознаками таких правопорушень є:

- високий рівень латентності (не всі випадки керування у стані сп'яніння виявляються правоохоронними органами);
- повторюваність поведінки, що свідчить про стійкі антисоціальні установки водія;
- зв'язок із іншими порушеннями ПДР (перевищення швидкості, ігнорування пішохідних переходів, проїзд на заборонний сигнал).

Кримінологічний портрет водія, який керує транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння, характеризується поєднанням таких рис:

- толерантність до ризику;
- занижене відчуття відповідальності;
- схильність до виправдання протиправної поведінки ("контрольована їзда", "коротка відстань" тощо).

Крім зазначених характеристик, таким водіям властиве спотворене сприйняття власних можливостей, що проявляється у переоцінці навичок керування транспортним засобом та недооцінці потенційної небезпеки дорожньої ситуації. Алкогольне сп'яніння знижує рівень самокритичності, послаблює механізми самоконтролю та сприяє прийняттю імпульсивних рішень, що істотно підвищує ймовірність порушення правил дорожнього руху.

У кримінологічному вимірі також простежується ситуативний характер мотивації таких правопорушень: рішення про керування транспортним засобом у стані сп'яніння часто приймається спонтанно, під впливом обставин (соціальні заходи, вживання алкоголю у компанії, відсутність альтернативного транспорту), без усвідомлення можливих правових та соціальних наслідків. Значну роль відіграє і соціальне середовище, у якому толерується вживання алкоголю та знецінюється небезпека керування у стані сп'яніння.

Додатковою ознакою кримінологічного портрета є схильність до повторюваності протиправної поведінки, що зумовлено як відсутністю ефективного соціального осуду, так і переконанням у низькій імовірності викриття. У таких випадках порушення правил дорожнього руху у стані алкогольного сп'яніння перестає бути одноразовим вчинком і набуває ознак стійкої девіантної поведінки.

Таким чином, кримінологічний портрет водія, який керує транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння, формується під впливом особистісних, соціальних та ситуаційних чинників, що зумовлює необхідність комплексного підходу до запобігання цим правопорушенням із поєднанням правових, виховно-профілактичних та соціально-психологічних заходів.

Соціальні дослідження алкогольних практик в Україні підтверджують наявність культурної терпимості до вживання алкоголю, що опосередковано впливає й на ставлення до керування транспортом після його споживання [2]. Відсутність ефективного соціального осуду такої поведінки сприяє її відтворенню.

Порушення ПДР у стані алкогольного сп'яніння завдають значної шкоди суспільним відносинам у сфері безпеки дорожнього руху. Наслідками таких дій є:

- заподіяння смерті або тяжких тілесних ушкоджень;
- зростання соціальних і економічних витрат держави;
- формування почуття небезпеки та правової незахищеності у суспільстві.

З кримінологічної точки зору, ці правопорушення мають високий превентивний потенціал, оскільки більшість із них може бути попереджена за умови ефективного контролю та впливу на поведінку водіїв.

Система запобігання порушенням ПДР у стані алкогольного сп'яніння має бути комплексною та включати:

Правові заходи. Посилення відповідальності за керування транспортними засобами у стані сп'яніння, невідворотність покарання та ефективне виявлення таких правопорушень.

Організаційно-технічні заходи. Удосконалення організації дорожнього руху, зменшення конфліктних точок, впровадження інженерних рішень, спрямованих на зниження аварійності [3].

Профілактичні та виховні заходи. Формування нетерпимого ставлення до керування у стані сп'яніння через інформаційно-просвітницькі кампанії, антиалкогольне виховання, роботу з групами ризику.

Соціально-психологічні заходи. Корекція поведінкових установок водіїв, популяризація безпечної поведінки та альтернатив керуванню після вживання алкоголю [4].

Висновки

Порушення правил дорожнього руху у стані алкогольного сп'яніння є складним кримінологічним явищем, що поєднує особистісні, соціальні та ситуаційні детермінанти. Високий рівень суспільної небезпечності таких правопорушень зумовлює необхідність застосування системного підходу до їх запобігання. Поєднання правових, організаційних та виховно-профілактичних заходів є ключовою умовою зниження аварійності та забезпечення безпеки дорожнього руху.

Список використаних джерел

1. Fornalchuk Y., Hilevych V. Characteristics of motorization's impact on the urban population. *Transport Technologies*. 2023. Vol. 4, No. 2. P. 68–75.
2. Fornalchuk Y., Koda E., Kernytskyi I., Hrytsun O., Royko Y. Pedestrian waiting time at unsignalized crossings depending on traffic intensity. *Drogi i Mosty (Roads and Bridges)*. 2023. No. 22. P. 201–219.
3. Klymanska L. D., Herasym H. Z., Savka V. Ye. Historical and Contemporary Contexts of Alcohol Consumption in Modern Ukraine. *Wiadomości Lekarskie*. 2022.
4. Коваль М., Кокір Т. Алкоголь як каталізатор злочинної поведінки: аналіз зв'язку з насильницькими злочинами в Україні. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2025. С. 79-92.